

12. Ukraine: Poverty Update, World Bank Report No. 39887 — UA, June 2007. (Оновлений звіт про бідність в Україні. Звіт Світового банку № 39887-UA, червень 2007 р.).

13. Основні показники соціально-економічного розвитку України за 2009 р. / Статистична інформація Державного комітету статистики України / [Електронний ресурс]. — Доступно з: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>

14. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011—2015 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. № 1900-р / [Електронний ресурс]. — Доступно з: <<http://zakon1.rada.gov.ua>>.

15. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у I півріччі 2010 року / Експрес-випуск Державного комітету статистики України від 16.08.2010 р. № 194 [Електронний ресурс]. — Доступно з: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.

Статтю подано до редакції 01.04.11 р.

УДК [167.1:336.71(477)]:336 «4»

О. М. Момот,
доцент кафедри грошового обігу і кредиту,
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ ТА ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

В статье рассмотрены традиционные проблемы банковской деятельности в Украине, их классификацию. Исследованы изменения и актуальность основных проблем на протяжении 2008—2010 годов, а также влияние на них финансового кризиса.

Ключевые слова: финансовый кризис, проблемы банковской деятельности, риск, риск-менеджмент, ликвидность.

The traditional problems of bank activity in Ukraine and their classification are considered in the article. Changes and actuality of basic problems are investigated during 2008—2010 and also how financial crisis was influenced on them.

Key words: financial crisis, problems of bank activity, risk, risk-management, liquidity.

У статті розглянуто традиційні проблеми банківської діяльності в Україні, їх класифікацію. Досліджено зміни та актуальність основних проблем протягом 2008—2010 років та вплив на них фінансової кризи.

Ключові слова: фінансова криза, проблеми банківської діяльності, ризик, ризик-менеджмент, ліквідність.

Функціонування світової фінансової системи супроводжується процесами глобалізації та інтернаціоналізації, які стали реаліями сьогодення. З часу проголошення незалежності України банківська система стала домінуючою ланкою фінансово-кредитної системи країни [7]. За таких умов постає необхідність перегляду та вдосконалення кількісного та якісного надання банківських послуг, механізму їх здійснення, реалізації системи ризик-менеджменту у банках тощо. В той же час світова економіка в цілому та українська зокрема переживають наслідки фінансової кризи. І з цієї позиції важливим є ідентифікація та класифікація проблем банківської діяльності післякризового періоду.

Питання становлення, формування і розвитку банківської системи України, аналізу проблем банківської діяльності розглядалися у працях І. Аванесової, О. Барановського, О. Васюренка, О. Дзюблюка, Т. Клименка, І. Лютого, В. Міщенко, В. Стельмаха, С. Шумської та інших науковців. У той же час аналіз і класифікація проблем банківської діяльності, які виникли в період 2008—2010 років потребують додаткових досліджень.

Метою даної статті є виявлення проблем банківської діяльності в післякризовий період шляхом аналізу змін, що відбулися в банківській системі України в період 2008—2010 років.

Розглядаючи проблеми банківської діяльності з точки зору їх класифікації, вартим уваги є підхід А. Тодосейчука, який виділяє дві групи проблем банків: зовнішні та внутрішні [6].

До зовнішніх проблем, які були характерні для комерційних банків до кінця 2008 року, необхідно віднести такі:

- загально економічна ситуація в країні;
- нераціональна територіальна структура банків;
- територіальна нерівномірність банківської системи;
- локальний характер банківських ринків;
- високий рівень конкуренції (через необґрунтовану кількість банківських установ);
- рівень довіри до банківської системи тощо.

Внутрішні проблеми:

- низький рівень капіталізації;
- висока концентрація капіталу у групі найбільших банків (лише 20 із 195 комерційних банків формують 99 % портфеля кредитів і депозитів);
- проблеми ліквідності;
- проблема надійності і забезпеченості виданих кредитів;
- недооцінка рівня ризик-менеджменту;
- низький рівень якості оцінки кредоспроможності позичальників;
- проблема банківської таємниці;
- незадовільна якість персоналу;
- недостатня якість продуктових лінійок банків;
- малоефективне довгострокове кредитування економіки та населення;
- низька якість обслуговування клієнтів (у т.ч. дистанційного обслуговування);
- впровадження новітніх інформаційних технологій тощо.

Наведені переліки проблем банківської діяльності були актуальними для банківської системи в 2000—2008 роках. З'ясуємо їх актуальність сьогодні.

По-перше, зовнішні проблеми. За період незалежності української держави, яка б в Україні загально економічна ситуація не була — завжди вона не влаштовує ні суб'єктів господарювання в цілому, ні банки зокрема. Щодо кількості банків, як характеристики рівня конкуренції, то в період кризи можна констатувати зниження їх кількості. Так, з 1.01.2008 по 1.11.2010 рр. кількість банків знизилась з 198 до 195. За це й же період виключено з Державного реєстру банків 18 установ [3]. Також криза багатьом банкам допомогла розібратися і з проблемою нераціональної територіальної структури — багато банків закрили збиткові та нерентабельні відділення. А з рівнем довіри до банків складається досить цікава ситуація. З одного боку, клієнти банків налякані наслідками кризи, а з іншого — за даними Національного банку України строкові кошти населення на рахунках у банках з 1.01.2008 року по 1.11.2010 зросли з 125,6 до 198,0 млрд грн [3].

По-друге, внутрішні проблеми. Низький рівень капіталізації банків — знову ж таки кризи сприяла підвищенню рівня капіталізації. З 1.01.2008 року по 1.11.2010 року регулятивний капітал банківської системи України зріс з 72,3 до 153,9 млрд грн [3]. Тут варто відзначити дві причини зростання капіталів банків: з одного боку, НБУ змушував банки підвищувати рівень капіталізації як запобіжний захід у кризових умовах, а з іншого — іноземні власники змушені були вливати капітали в свої українські «доньки» додаткові кошти для покриття збитків і для недопущення введення тимчасової адміністрації.

Проблема ліквідності. Згідно з Постановою Національного банку України № 368, ліквідність банку — це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання позичок, інші витрати) [4]. Так як банківська діяльність піддається ризику ліквідності (ризик ліквідності — ризик недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат [4]), то банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання усіх прийнятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів [2]. У кінці 2008 року — в першій половині 2009 року банківська система в цілому та кожний банк окремо саме й наразилися на ризик ліквідності — не видавалися кошти з рахунків, затримувалися платежі тощо. Одним із позитивних наслідків цього періоду кризи можна назвати появу у багатьох банків інтегрованих банківських послуг. На-

приклад, ПАТ «УкрСиббанк» запровадив депозит «Активні гроші», який MasterCard назвав «Кращим картковим продуктом 2008», ПАТ КБ «Правекс-Банк» — картковий продукт «Вільні гроші», АТ «Дельта Банк» — картковий продукт «Чарівний гаманець» тощо. Але з кінця 2009 року темпи зростання коштів і депозитних рахунків клієнтів банків засвідчили не лише вирішення цієї проблеми, а й породження нової — для багатьох банків у 2010 році актуальною стала проблема необгрунтовано високого рівня ліквідності. Тому, на нашу думку, в сучасних умовах доцільно говорити про проблему низького рівня управління ліквідністю та ризиком ліквідності банків.

Важливо також зазначити, що повністю вирішити проблему зайвої ліквідності шляхом зниження відсоткових ставок на депозити та залишки коштів на поточних рахунках неможливо. Тому що чим ближче відсоткові ставки по строкових депозитах наближаються до рівня інфляції (за даними Державного комітету статистики України за 10 місяців 2010 року індекс інфляції склав 107,9 % [1]), тим менше підстав у клієнтів банків взагалі розмішувати кошти на рахунках і тим більша сума готівки знаходиться поза банками. Це в свою чергу може додатково сприяти розкручуванню інфляційної спіралі.

Одним із способів вирішення проблеми надмірного рівня ліквідності можуть стати довгострокові (3—10 років) депозитні продукти банків. А це в свою чергу може стати основою формування довгострокових пасивів і нарешті зрушить з місця ринок іпотеки та відновить довгострокові іпотечні програми банків.

Багато науковців і практиків однією з причин фінансової кризи в Україні називають неадекватність і низький рівень якості процедур оцінки кредитоспроможності позичальників банків, а також недостатня увага до ризик-менеджменту. Це стосується як організації ризик-менеджменту як виду діяльності, так і самих процедур. Зокрема багато банків в кризові роки з організаційної точки зору перешли від ризик-менеджмент з чистими функціями бек-офісу до ризик-менеджменту, який частково виконує функції бек- і мідл-офісу, а відносини з фронт-офісом почали будувати на контролі поведінкових характеристик відкритих ризикових позицій. Серед основних напрямів подальшого удосконалення управління ризиками необхідно виділити:

- впровадження методів, що забезпечують адекватну оцінку ризиків;
- вдосконалення процесів і інформаційних технологій управління ризиками;
- поліпшення стану організаційно-функціональної моделі ризик-менеджменту;
- поліпшення комунікацій, інформативності внутрішньої і зовнішньої звітності по ризиках;
- створення Єдиної корпоративної системи управління ризиками;
- розробка і розвиток внутрішньобанківської інфраструктури ризик-менеджменту;
- інтегрування ризик-менеджменту в систему стратегічного управління.

Для виконання системою оцінки та управління ризиками функції недопущення впливу кризових явищ на стабільність банківської установи, основні зусилля необхідно направити на побудову інтегрованої системи управління ризиками, що базується на сучасних технологіях і дозволяє здійснювати своєчасну ідентифікацію, адекватну оцінку, якісний аналіз і ефективний контроль ризиків, а також такої, що дозволяє приймати бізнес-рішення на основі співвідношення ризик/прибутковість. Основним висновком фінансової кризи є необхідність активно розвивати культуру управління ризиками, пріоритетними завдання якої буде забезпечення безперервності бізнесу і мінімізація втрат [5].

Ще одна проблема, яка стосується як ризик-менеджменту, так і будь-якої іншої діяльності банку — це якість персоналу. Криза суттєво «посприяла» зменшенню кількості банківських працівників в Україні, але, з іншого боку — завдяки кризі банки припинили трудові відносини з тисячами «неякісних» банківських працівників. Основними напрямками подальшої роботи банків по підвищенню якості персоналу повинні стати:

- запровадження сучасних систем відбору кадрів;
- систематична атестація працівників усіх рівнів;
- проведення комплексних програм навчання банкірів (у т.ч. розвиток комунікативних навичок і вмінь активних продажів банківських продуктів);
- матеріальне стимулювання безперервного росту професійно-кваліфікаційного рівня працівника тощо.

Серед нових проблем банківського сьогодення, які з'явилися разом із фінансовою кризою, варто виділити таку проблему, як поява та розвиток колекторських служб, які, з одного боку, сприяють поверненню банківських кредитів, але з іншого, завдають серйозної шкоди іміджу банків через непрофесійне, а часто неадекватне спілкування з клієнтами банку. Ще одна нова сучасна складність — це стрес-тести та додаткові аудиторські перевірки, які по-

требують від банків для своєї реалізації не тільки високоякісних працівників, а й збільшення кількості працюючих у головних офісах банків.

З наведеного можна однозначно констатувати, що світова фінансова криза кінця 2008—2010 років загострила більшість традиційних проблем банківської діяльності, але в той же час сприяла вирішенню частини з них.

Література

1. Індекси споживчих цін (індекс інфляції) : [Електронний ресурс] // Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
2. Міщенко В. І. Ліквідність банківської системи України / В. І. Міщенко, А. В. Сомик та ін. : науково-аналітичні матеріали; Вип. 12. — К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2008. — 180 с.
3. Основні показники діяльності банків України : [Електронний ресурс] / за даними Національного банку України // Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm.
4. Постанова НБУ від 28.08.2001 № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
5. Сучасні проблеми банківського ризик-менеджменту та напрямки його розв'язання : [Електронний ресурс] / Х. М. Дерменжи // Режим доступу : <http://dsfa.mybb3.net/viewtopic.php?p=652>.
6. Сучасні проблеми, що виникають в діяльності комерційних банків, та шляхи їх вирішення : [Електронний ресурс] / Д. О. Гриненко, А. С. Тодосейчук // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8DNI_2009/Economics/43412.doc.htm
7. Ткаченко Ю. О. Вдосконалення розвитку і управління банківською діяльністю в регіоні : дис. ... канд. екон. наук : 08.10.01 / Ткаченко Юрій Олегович. — К., 2006. — 192 с.

Статтю подано до редакції 12.02.11 р.

УДК 330.322.16:628 (477)

Нагорна О. В.,
професор, д-р екон. наук,
Діба М. І.,
асистент кафедри банківських інвестицій,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

КОНЦЕСІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО

В статті досліджуються перспективи застосування концесії в комунальному господарстві, проаналізовано сучасний стан і проблеми розвитку комунального господарства, визначено характерні особливості концесії в комунальному господарстві, розглянуто сутність і класифікацію концесій.

Ключевые слова: концессия, концессионный договор, коммунальное хозяйство, отрасли коммунального хозяйства

In article prospects of application of concession in municipal services, проаналізовано a current state and problems of development of municipal services, definitely prominent features of concession in municipal services are investigated, the essence and classification of concessions is considered.

Keywords: concession, the concession contract, municipal services, municipal services branches

У статті досліджено перспективи застосування концесії в комунальному господарстві, проаналізовано сучасний стан і проблеми розвитку комунального господарства, визначено характерні особливості концесії в комунальному господарстві, розглянуто сутність і класифікацію концесій.

Ключові слова: концесія, концесійний договір, комунальне господарство, галузі комунального господарства

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.